

МІЖНАРОДНІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ПРАВОСУДДЯ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

Бесчасний В. М.

ВСТУП

Проблема прав і свобод людини, завжди мали свою актуальність для цивілізованого суспільства, як у минулому так і в теперішньому часі. На протязі тривалого часу триває доктринальна дискусія щодо ефективності міжнародних механізмів захисту прав людини. Наукова спільнота багато уваги приділяє практиці застосування міжнародного та національного законодавства, їх співвідношення. Наше суспільство поступово прогресує у сфері юриспруденції, тому захист прав людини й громадянина не обмежується виключно судовими рішеннями загальної юрисдикції та Верховним Судом України. Особливої актуальності набуває міжнародний судовий захист, практика якого відіграє важливу роль для вітчизняної правової системи, оскільки є ще додаткова можливість вирішувати проблеми праворозуміння з якими стикаються правозахисники та громадяни нашої держави.

Історично встановлено, що саме Статут ООН (1945 р.), який містить положення про права людини, став початком створення інституту права, щодо міжнародного захисту основних прав людини і свобод. Згодом 10 грудня 1948 р. Генеральна Асамблея ООН затвердила Загальну декларацію прав людини, яка закріпила основні права людини шляхом визнання гідності, яка властива всім членам людської сім'ї.

До основних прав людини відносяться такі права, які першочергово закріплені у Загальній декларації прав людини:

- право на життя, на свободу і на особисту недоторканність (ст. 3);
- свобода від катувань чи жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання (ст. 5);
- право на рівний захист від якої б то не було дискримінації (ст. 7);
- право на ефективне поновлення в правах компетентними національними судами в разі порушення основних прав людини, наданих їй конституцією або законом (ст. 8);

- свобода від довільного арешту, затримання або вигнання (ст. 9);
- право на справедливий судовий розгляд (ст. 10);
- право вільно пересуватися і обирати собі місце проживання в межах кожної держави (ст. 13);
- право шукати притулку від переслідувань в інших країнах і користуватися цим притулком (ст. 14);
- право на свободу думки, совісті і релігії (ст. 18);
- право на соціальне забезпечення (ст. 22);
- право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі і сприятливі умови праці та на захист від безробіття (ст. 23);
- право на освіту, спрямовану на повний розвиток людської особистості і на збільшення поваги до прав людини і основних її свобод (ст. 26);
- право на соціальний і міжнародний порядок, при якому права і свободи, викладені в цій Декларації, можуть бути повністю здійснені (ст. 28)¹.

Вищезазначені права охоплюють найважливіші цивільні, політичні та економічні права. Права людини, які містяться у міжнародно-правових актах є результатом довгочасного історичного розвитку доктринальної думки політичних, суспільних, наукових зусиль, що поступово призвело до започаткування стандартів, які стали правилом життя для багатьох сучасних, демократичних, правових, соціально розвинутих держав світу.

Органи державної влади нашої країни ратифікували та закріпили основоположні права людини в національному законодавстві, які мають місце в Загальній декларації прав людини, оскільки саме ці права є підґрунтям належного існування людини й громадянина як члена громадянського суспільства будь-якої розвинутої, демократичної, правової, соціальної держави світу. Варто зазначити, що для належної реалізації прав людини повинен бути дієвий, ефективний механізм захисту. Серед міжнародної системи захисту прав людини провідне місце займає Європейський Суд з прав людини, завдяки якому здійснюється реалізація права на правосуддя.

На сьогоднішній день, залишається актуальним питання, як для нашої країни так і більшості країн світу, щодо доповнення та вдосконалення внутрішньодержавного законодавства у відповідності до міжнародно-правових засобів, так як Україна є суб'єктом

¹ Загальна декларація прав людини ООН. Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948. Офіційний вісник України. 2008 р., № 93, с. 89.

міжнародного права і намагається відповідати всім ознакам правової, демократичної, соціально захищеної держави.

1. Аналіз міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини

Відповідно до ст. 55 Конституції України, кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна². Правова природа прав та свобод людини полягає у тому, що незалежно від того в якій країні проживає чи перебуває людина, вона знаходиться під міжнародним захистом, а також захистом тієї держави громадянином якої вона перебуває.

Вважаємо, що міжнародні системи захисту прав людини відповідають високому рівню ефективності. Вони є діючим механізмом серед багатьох розвинутих країн світу, діяльність та рішення яких реально впливають на забезпечення захисту прав людини по всьому світу.

Оскільки Україна є суб'єктом міжнародного права і намагається відповідати всім ознакам правової, демократичної, соціально захищеної держави, залишається актуальним питання, щодо вдосконалення внутрішньодержавного законодавства у відповідності до міжнародно-правових засобів захисту прав людини. Наша країна взяла обов'язок виконувати міжнародні конвенції щодо захисту прав людини, наслідком цього повинно бути постійне вдосконалення внутрішнього законодавства керуючись принципами та положеннями ратифікованого нею міжнародного законодавства.

Варто звернути увагу на основні міжнародно-правові акти, що визначають міжнародні стандарти захисту прав людини, які закріплені у наступних документах:

– *Загальна декларація прав людини, була затверджена і проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р.*

– Генеральна Асамблея проголошує справжню загальну Декларацію прав людини як завдання, до виконання якого повинні прагнути всі народи та всі держави для того, щоб кожна людина і кожен орган суспільства, постійно маючи на увазі цю Декларацію, прагнули шляхом освіти сприяти повазі прав і свобод і забезпечення,

² Конституція України: Закон України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 25 серпня 2022 року)

шляхом національних та міжнародних прогресивних заходів, загального та ефективного визнання та здійснення їх як серед народів держав – членів Організації, так і серед народів територій, що перебувають під їхньою юрисдикцією.

– Кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом³.

– *Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, схвалений ООН 16 грудня 1966 р.*

– У преамбулі відзначається, що права, проголошені в пакті, випливають з властивої людській особі гідності, а ідеал людської особи, вільної від страху та нужди, можна здійснити лише за наявності таких умов, за яких кожен може користуватися своїми економічними, соціальними і культурними правами. Конкретний їх перелік розпочинається з проголошення права на працю (ст. 6), права кожного на справедливі і сприятливі умови праці (ст. 7), право на соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування (ст. 9), право кожного на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї (ст. 11), право кожної людини на освіту (ст. 13), право на участь у культурному житті, користування результатами наукового прогресу (ст. 15).

– Згідно зі ст. 2 Пакту, держави, які приєдналися до нього, зобов'язувалися в індивідуальному порядку і в порядку міжнародної допомоги та співробітництва, зокрема в економічній і технічній галузях, вжити в максимальних межах наявних ресурсів заходи щодо забезпечення поступового здійснення визначених у цьому документі прав усіма належними способами, включаючи, зокрема, ухвалення законодавчих актів.

– Держави також беруть на себе зобов'язання гарантувати, що права, проголошені в Пакті, здійснюватимуться без будь-якої дискримінації щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи інших обставин⁴.

– *Міжнародний пакт про громадянські і політичні права схвалений Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р.*

³ Загальна декларація прав людини ООН. Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948. Офіційний вісник України. 2008 р., № 93, с. 89.

⁴ Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. *Відомості Верховної Ради України*. Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії N 2148-VIII від 19.10.73

– «Всі люди – є рівними перед законом і мають право без будь-якої дискримінації на рівний захист закону» (ст. 23).

– Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується: забезпечити всякій особі, права і свободи якої, визнані в цьому Пакті, порушено, ефективний засіб правового захисту, навіть коли це порушення було вчинене особами, що діяли як особи офіційні; забезпечити, щоб право на правовий захист для будь-якої особи, яка потребує такого захисту, встановлювалось компетентними судовими, адміністративними чи законодавчими властями або будь-яким іншим компетентним органом, передбаченим правовою системою держави, і розвивати можливості судового захисту; забезпечити застосування компетентними властями засобів правового захисту, коли вони надаються (ст.2) ⁵.

– *Європейська конвенція про захист прав і фундаментальних свобод людини з протоколами 1950 р.*

– Право на ефективний засіб правового захисту «кожен, чиї права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб правового захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження» (ст.13).

– Для забезпечення дотримання державами-учасницями їхніх зобов'язань за Конвенцією та Протоколами до неї створюється Європейський суд з прав людини. Він функціонує на постійній основі (ст.19).

– Суд може брати справу до розгляду лише після того, як було вичерпано всі національні засоби правового захисту, згідно із загальноновизнаними принципами міжнародного права, і впродовж чотирьох місяців від дати постановлення остаточного рішення на національному рівні (ст. 35)⁶.

– *Конвенція про права дитини 1989 р.*

– В усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи

⁵ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 16 грудня 1966 р. Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії N 2148-VIII від 19.10.73

⁶ Європейська Конвенція з прав людини від 04.11.1950 *Відомості Верховної Ради України*. Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини (ст. 3)⁷.

Майже всі нормативні документи з прав людини містять посилання на Загальну декларацію прав людини, прийняту Генеральною Асамблеєю Організації об'єднаних націй 10 грудня 1948 року.

В останні десятиліття актуального значення в структурі міжнародних та національних правових системах займають питання щодо механізмів міжнародного захисту прав людини, а саме ефективність діяльності та значення міждержавних органів та організацій, які безпосередньо займаються захистом прав людини.

Доктринальні визначення міжнародної системи захисту прав людини відображені у працях багатьох науковців. М. Антонович зазначає, що міжнародна система захисту прав людини – це система, утворена, з одного боку, всесвітніми (універсальними) та регіональними договорами (деклараціями, конвенціями, пактами тощо) в рамках міжнародного права з прав людини, міжнародного гуманітарного і міжнародного кримінального права та відповідними контрольними і правозахисними органами, а з іншого боку, – міжнародними політичними нормами щодо прав людини, які концентруються на правах людини в міжнародних відносинах та способах, якими держави та інші суб'єкти міжнародних відносин визначають і забезпечують права людини⁸. І.А. Шумило звертає увагу на те, що окрім універсальних механізмів захисту прав людини активно розвиваються регіональні механізми. Зокрема, захистом прав людини активно займаються Рада Європи та Європейський суд з прав людини, Міжамериканська комісія з прав людини тощо⁹. Ю.М Бисага під терміном міжнародний механізм захисту прав людини розуміє систему міжнародних (міждержавних) органів та організацій, які діють з метою реалізації міжнародних стандартів прав та свобод людини або їх поновлення у випадку порушення¹⁰.

⁷ Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. Конвенцію ратифіковано Постановою ВР № 789-ХІІ від 27.02.91

⁸ М.Антонович. Міжнародна система захисту прав людини: кризь призму України. <https://core.ac.uk/download/149240005.pdf>

⁹ Шуміло І.А. Міжнародна система захисту прав людини : навчальний посібник. Київ: ФОП Голембовська О.О. С. 168

¹⁰ Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Белов Д.М., Данканич М.М. Міжнародні засоби захисту прав та свобод людини і громадянина. Ужгород. 2003. 57 С.

На підставі наведених тверджень можна визначити міжнародну систему захисту прав людини, як встановлена нормами міжнародного права система універсальних механізмів-інституцій, які покликані та забезпечують об'єктивний, неупереджений розгляд скарг з рішень прийняті національною правозахисною системою з метою реалізації міжнародних стандартів захисту прав та свобод людини.

При цьому важливо деталізувати структуру та напрями роботи основних міжнародних органів захисту прав людини. І. А. Шуміло у своїй науковій праці «Міжнародна система захисту прав людини» вдало визначила та систематизувала міжнародні інституції захисту прав людини, серед них:

– *Генеральна Асамблея ООН, Рада ООН з прав людини та його допоміжні органи і механізми:*

– міжнародний правозахисний орган у системі ООН з прав людини;

– здійснюють загальні дослідження, готують рекомендації та проєкти міжнародно-правових актів у сфері захисту прав людини;

– заслуховують доповіді спеціально створених нею допоміжних органів).

– *Рада Безпеки ООН і ряд її спеціалізованих механізмів:*

– постійно діючий орган Організації Об'єднаних Націй покладено відповідальність за підтримку міжнародного миру та безпеки;

– уповноважена «розслідувати будь-який спір чи будь-яку ситуацію, яка може спричинити міжнародні зіткнення чи викликати спір або будь-яку іншу ситуацію, для визначення того, чи не може продовження цього спору чи ситуації загрожувати підтримці міжнародного миру і безпеки»;

– визначає існування будь-якої загрози миру, будь-якого порушення миру чи акту агресії і робить рекомендації чи вирішує які заходи слід застосувати для підтримки і відновлення міжнародного миру та безпеки;

– Рада має право застосовувати примусові заходи до держав, які порушують міжнародний мир і безпеку.

– *Економічна і соціальна рада ООН і функціонуюча при ній Комісія зі становища жінок і Постійний форум ООН з питань корінних народів:*

– обговорює міжнародні економічні й соціальні проблеми глобального і міжгалузевого характеру і розробляє рекомендації щодо політики з цих проблем для країн-членів і для системи ООН;

– проводить дослідження, складає доповіді, розробляє рекомендації з міжнародних проблем в економічній і соціальній сферах Генеральній Асамблеї, членам Організації та зацікавленим спеціалізованим установам;

– заохочує держави до дотримання прав людини і основних свобод для всіх;

– *деякі спеціалізовані установи ООН (Міжнародна організація праці. Організація ООН з питань освіти, науки і культури):*

– у відповідності із ст. 57, 63 Статуту ООН утворено ряд установ у галузі економіки, соціальних відносин, культури, освіти та ін. Спеціалізовані установи являють собою постійно діючі міжнародні організації, які працюють на підставі власних статутів та угод ООН. На даний час таких установ налічується 16. Однак, далеко не всі вони займаються захистом прав людини, а ті які здійснюють правозахисну діяльність, остання не є для них основною.

– Європейський суд з прав людини:

– міжнародний судовий орган розглядає всі питання, що стосуються тлумачення і застосування конвенції, включно з міждержавними справами й скаргами окремих осіб¹¹.

Кожна людина повинна мати можливість вільно обирати спосіб захисту своїх порушених прав. При цьому вона повинна бути впевнена в тому, що держава гарантує рівну можливість для будь-кого, незалежно від віри, раси, місця проживання, віку і статі, скористатися цими способами захисту. У випадку незадовільного рішення з боку національної судової гілки влади, людина може звернутися за захистом своїх порушених прав та всебічного перегляду прийнятого рішення раніше до міжнародних способів захисту. Доступ людини у ці міжнародні органи є показником того, що індивід вступає в міжнародні відносини для реалізації свого суб'єктивного права та усе тісніше прямо торкається міжнародного права.

В сучасному вимірі існує належна кількість міжнародних органів та організацій утворені для захисту прав людини й громадянина. У кожного свій порядок їх роботи та організація їх механізмів, а також процедура звернення приватних осіб із скаргами та заявами про порушення державами їх прав та свобод. Який саме спосіб застосовувати залежить від предмету спору та суб'єктивного бажання людини.

¹¹ Шуміло І.А. Міжнародна система захисту прав людини : навчальний посібник. Київ: ФОП Голембовська О.О. С. 168.

Слід зауважити, що норми міжнародного права мають пріоритет над нормами національного законодавства, а ефективність норм міжнародного права залежить від правових механізмів, які здатні забезпечити їх дотримання. Якщо політика держави та її правова система забезпечує, ратифікує та втілює в життя громадян міжнародні норми права, то міжнародні стандарти захисту прав людини будуть дієвими при вирішенні конкретної справи на благо людини.

Серед органів державної влади саме суди відіграють вирішальну роль, так як саме ця гілка державної влади здійснює безпосередньо застосування міжнародного права під час вирішення справи по суті. Тому з боку держави повинна здійснюватись кваліфікована підготовка судового персоналу, необхідно систематично залучати суддів до курсів підвищення кваліфікацій, залучати міжнародних експертів для того щоб досвід їх практичного застосування норм міжнародного права втілювати у практичну складову національної правової системи під час захисту прав людини при вирішенні конкретної справи.

2. Європейський Суд з прав людини, як еталон справедливості з відновлення порушених прав

Рада Європи була заснована 5 травня 1949 року 10 державами – Бельгією, Данією, Ірландією, Італією, Люксембургом, Нідерландами, Норвегією, Сполученим Королівством, Францією та Швецією, до яких пізніше приєдналися Греція та Туреччина (у серпні 1949 року), до сфери діяльності якої, зокрема, входить захист та збереження прав та основних свобод людини.

Діяльність РЄ по захисту прав людини можна поділити на такі основні блоки:

- Забезпечення прав людини, що здійснює Європейський суд з прав людини і Європейський комітет з питань запобігання катуванням.

- Просування прав людини, що здійснюється перш за все Комісаром з прав людини Ради Європи.

- Забезпечення рівності, різноманітності та прав вразливих груп. Перш за все мова йде про захист прав національних та сексуальних меншин, інвалідів, дітей, жінок, біженців та інших категорій населення.

- Забезпечення соціальних прав людини.

Стаття 19 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод передбачає створення Суду «для забезпечення додержання зобов'язань, взятих на себе Високими Договірними

Сторонами за Конвенцією». Відповідні органи Ради Європи відповідають за формування Суду, його утримання і надання допомоги у виконанні ним своїх функцій.

Європейський суд з прав людини, Courpenne des droits de l'homme, суд у Страсбурзі, який має забезпечити дотримання державами-членами Ради Європи зобов'язань, які вони взяли на себе згідно з Європейським Конвенція про права людини, яка була підписана в Римі 5.11.1950 р. і з того часу ратифікована державами-членами. Це міжнародний регіональний судовий орган, який приймає рішення про порушення прав, закріплених у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і включає всі питання, які стосуються тлумачення і застосування конвенції, включно з міждержавними справами й скаргами окремих осіб¹².

Основним нормативно-правовим актом, який є базовим підґрунтям діяльності Європейського суду з прав людини є Конвенція про захист прав людини та основних свобод і Регламент Європейського суду з прав людини. Виходячи з ст. 33, ст. 34 цієї Конвенції Суд має право розглядати міждержавні заяви (скарги) держав, які прийняли та є учасниками Європейської конвенції з прав людини, а також заяви (скарги) індивідуальні, окремих фізичних та юридичних осіб про порушення їх прав, що мали місце в державах – учасницях¹³.

У 1997 році Верховна Рада України ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Ст. 1 Закону України Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року містить положення, що закріплює наступне: «Україна повністю визнає на своїй території дію статті 25 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року щодо визнання компетенції Європейської комісії з прав людини приймати від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб заяви на ім'я Генерального Секретаря Ради Європи про порушення Україною прав, викладених у Конвенції, та статті 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року щодо визнання обов'язковою і без укладення спеціальної

¹² Велика данська енциклопедія https://denstoredanske.lex.dk/Den_Europ%C3%A6iske_Menneskerettighedsdomstol

¹³ Європейська Конвенція з прав людини від 04.11.1950 *Відомості Верховної Ради України*. Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

угоди юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції»¹⁴.

Вищезазначене свідчить про те, що громадяни України мають право звертатися до міжнародних установ з захисту прав людини у випадку, коли рішення національних способів захисту прав людини не задовольняють їх потреби. Європейський Суд з прав людини є саме тим дієвим механізмом, завдяки якому здійснюється реалізація права на правосуддя. Вважаємо, доцільним є шлях що визначає послідовність алгоритму дій людини, який деталізує звернення до міжнародних інституцій після вирішення справи по суті у національних інституціях, це дає змогу мати можливість виправити помилки національного захисту прав людини пов'язані з виконанням міжнародних зобов'язань, шляхом проходження внутрішньодержавної процедури.

Звернення осіб до міжнародних інституцій захисту прав людини набуває все більшої актуальності у світі. Підтвердженням тому є статистика кількості звернень (скарг) до Європейського Суду з прав людини. Так, наприклад, Туреччина (з 2018 р. – по 2021 р. 20896 звернень); Україна (з 2018 р. – по 2021 р. 10056 звернень); Румунія (з 2018 р. – по 2021 р. 6443 звернень); Польща (з 2018 р. – по 2021 р. 4959 звернень); Сербія (з 2018 р. – по 2021 р. 4565 звернень); Італія (з 2018 р. – по 2021 р. 3524 звернень).

Найменша кількість звернень (скарг) до Європейського Суду з прав людини припадає на наступні країни: Ірландія (з 2018 р. – по 2021 р. 82 звернення); Ісландія (з 2018 р. – по 2021 р. 68 звернення); Люксембург (з 2018 р. – по 2021 р. 51 звернення); Сан-Марино (з 2018 р. – по 2021 р. 26 звернень); Андорра (з 2018 р. – по 2021 р. 21 звернення); Монако (з 2018 р. – по 2021 р. 14 звернень); Ліхтенштейн (з 2018 р. – по 2021 р. 14 звернень)¹⁵.

Скаргу до Європейського суду можуть подати:

- фізична особа;
- група осіб;
- неурядова організація;
- держава – член Ради Європи.

¹⁴ Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року: Закон України від 17 липня 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1997, N 40, ст. 263 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text>

¹⁵ Аналітика. Опендатабот. <https://opendatobot.ua/analytics/european-court>

Україна займає одне з перших місць за кількістю звернень до Європейського Суду з прав людини, це є показником того, що права людини ще не стали вирішальним чинником у внутрішній та зовнішній політиці України, а забезпечення прав і основних свобод людини навпаки повинно стати головним обов'язком держави, органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Аналізуючи причини звернень людей до Європейського Суду з прав людини можна виділити наступні: неналежний, не справедливий судовий розгляд; нелюдське поводження під час затримання та арешту; незаконне обмеження свободи або порушення права на свободу; несправедливий розподіл майна. У тих країнах де підвищена кількість звернень до Європейського Суду з прав людини, нажаль, меншим чином практикуються можливості мирного регулювання конфліктів.

Іншими словами, більшість європейських країн практикують дружне врегулювання конфліктів на основі поваги до прав людини. Якщо конфлікт можливо вирішити поза судовим процесом, сторони застосовують інші способи вирішення конфлікту. З поміж них можна виділити медіацію.

Основним документом Європейського Союзу, який визначає та закріплює стандарти медіації, є Директива 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС «Про певні аспекти медіації у цивільних та комерційних справах» від 21 травня 2008 року. Закріплені у наведених документах європейські стандарти медіації є надзвичайно важливими для розвитку українського законодавства в частині врегулювання альтернативних засобів вирішення спорів.

Беручи до уваги нашу країну, альтернативним судовому способу вирішення спору є медіація. З прийняттям Закону України «Про медіацію» представники правозахисних сторін могли б більш частіше застосовувати механізм захисту прав людей шляхом процедури медіації, тобто позасудовим способом врегулювання конфлікту шляхом переговорів, оскільки у правовому житті сучасного суспільства судові методи розв'язання конфліктів (спорів) не завжди дають змогу ефективно вирішити їх та задовольнити інтереси сторін.

Дійсно, медіація набуває дедалі більшої популярності в нашій країні, однак порівняно з іншими європейськими країнами ще не стала частиною правової культури врегулювання спорів. Перевагою позасудового вирішення конфлікту є те, що часто вирішуючи спір у судовому порядку ми витрачаємо багато коштів на консультування з

правових питань, чимало часу витрачаємо на перегляд справи у всіх інстанціях.

Повертаючись до юрисдикції Європейського Суду з прав людини необхідно акцентувати увагу на його унікальний вплив на будь-яку національну систему правосуддя, оскільки саме Європейський Суд виробляє стандарти захисту прав людини, які впливають на правові системи практично всіх держав Європи і, зокрема, на національне законодавство і процесуальну практику в кримінальному, цивільному, адміністративному судочинстві, стан іноземних громадян, права засобів масової інформації і свободу слова тощо.

Варто зазначити, що Європейський Суд не є найвищою інстанцією щодо розгляду скарг держав-учасниць, це говорить про те, що він не може скасувати рішення, яке було прийнято національним судовим органом влади, не може вказувати на недоліки та давати вказівки, не здійснює контроль за національним законодавством, не має права давати розпорядження які несуть юридичні наслідки. Головним завданням Європейського Суду – розгляд скарг для встановлення чи були порушені права людини відповідно до вимог Конвенції.

ВИСНОВКИ

Враховуючи вищезазначене пропонуємо науковій спільноті наступні висновки та деталізацію особливостей щодо звернення до Європейського Суду:

- в залежності від предмету спору необхідно першочергово визначитись до компетенції якого міжнародного органу належить розгляд скарги про порушення права;

- у випадку звернення до Європейського Суду з прав людини, необхідно надати конкретні докази порушеного права, які передбачені Європейською конвенцією про захист прав людини та основних свобод;

- звертаючись до Європейського Суду з прав людини особа повинна вичерпати усі національні внутрішньодержавні способи захисту прав людини;

- процес розгляду справи у Європейському Суді має довготривалий характер, може тривати декілька років, людина повинна розуміти та бути готовою;

- техніка застосування практики Європейського Суду викликає труднощі, оскільки вітчизняні суди багато з чим не знайомі, особливо щодо правового розуміння текстів рішень Європейського Суду;

– необхідно розуміти, що звернення до міжнародних органів потребують допомоги та залучення спеціалістів у юриспруденції, які мають досвід у спілкуванні з міжнародними організаціями, зазвичай це потребує додаткових матеріальних витрат;

– враховуючи високий рівень регулювання прав людини на міжнародному просторі, рекомендуємо у подальшому більше надавати пріоритетне значення міжнародному праву по відношенню до внутрішньодержавного законодавства, так як це надасть змогу поліпшити механізм регулювання прав людини з усуненням наявних недоліків і помилок.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена проблемам міжнародних способів захисту прав людини. Здійснено аналіз наукових праць, автори яких вивчали особливості міжнародних механізмів захисту. Сформульовано авторське визначення міжнародної системи захисту прав людини. Встановлено, що *Європейський Суд з прав людини є еталоном справедливості з відновлення порушених прав людини, однак процес розгляду скарги має певні труднощі й особливості. Автором деталізовані основні права людини, звернута увага на основні міжнародно-правові акти, що визначають міжнародні стандарти захисту прав людини. Акцентована увага, на структурі та напрямках роботи основних міжнародних органів з захисту прав людини.*

ЛІТЕРАТУРА:

1. Загальна декларація прав людини. ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948. Офіційний вісник України. – 2008 р., № 93, с. 89.

2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. *Відомості Верховної Ради України. Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії N 2148-VIII від 19.10.73*

4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. *Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії N 2148-VIII від 19.10.73*

5. Європейська Конвенція з прав людини від 04.11.1950 *Відомості Верховної Ради України*. Конвенцію ратифіковано

Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

6. М.Антонович. Міжнародна система захисту прав людини: крізь призму України. <https://core.ac.uk/download/149240005.pdf>

7. Шуміло І.А. Міжнародна система захисту прав людини : навчальний посібник. Київ: ФОП Голембовська О.О. С. 168

8. Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Белов Д.М., Данканич М.М. Міжнародні засоби захисту прав та свобод людини і громадянина. Ужгород. 2003. С. 57

9. Велика данська енциклопедія https://denstoredanske.lex.dk/Den_Europ%C3%A6iske_Menneskerettighedsdomstol

10. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року: Закон України від 17 липня 1997 року. *Відомості Верховної Ради України. 1997, N 40, ст.263* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text>

11. Аналітика. Опендатабот. <https://opendatobot.ua/analytics/european-court>

12. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1089 р. Конвенцію ратифіковано Постановою ВР № 789-ХІІ від 27.02.91

Information about the author:

Beschastnyy Victor Mykolayovych,

Doctor of Legal Sciences, Professor,

Head of Secretariat of the Constitutional Court of Ukraine

14, Zhylianska str., Kyiv, 01033, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4650-7371>